

UDK: 159.95 : 82-342.09	Godišnjak za psihologiju, vol 4, No 4-5., 2006, pp. 41-52	ISSN 1451-5407
-------------------------	--	----------------

Miroslav Komlenić³
Filozofski fakultet,
Niš

JEDAN MODEL OBJAŠNJENJA BAJKE PRINCIPIMA PSIHOLOGIJE UČENJA

Apstrakt

U ovom radu, dat je model verovatno mogućeg objašnjenja bajke Crvenkapa asocijacionističkim S-R principima psihologije učenja. Inspirisan je radom studenta Jelene Živković, odnosno upoznavanjem sa nekim pokušajima njenog objašnjenja.

Rad je pre svega kritika preterano kontemplativnih i pristrasnih (naravno, po mišljenju ovog autora) psihoanalitičkih tumačenja bajki, konkretno bajke Crvenkapa od strane Bruna Betelhajma. Prednost tumačenja principima psihologije učenja sastoji se u većoj jednostavnosti objašnjenja. Preciznije, radi se o tome da se ponašanje Crvenkape, bake, vuka i ostalih subjekata bajke, umesto skrivenim - podsvesnim i nesvesnim – seksualnim motivima, prosto objašnjava principima instrumentalnog učenja, ili, još uže, učenjem reakcije bežanja, izbegavanja, diskriminacije (diskriminatorno učenje).

***Ključne reči:** instrumentalno učenje, diskriminatorno učenje, pozitivna/ averzivna draž, generalizacija.*

Uvod

Skoro da je opštepriznat postulat u psihologiji da umetničko delo – umetničko mišljenje uopšte – karakteriše *divergentno mišljenje*, a naučno

³ dimy@verat.net

delo – naučno mišljenje – mora tendirati (koliko-toliko, zavisno od razvijenosti nauke) konvergentnom mišljenju, odnosno jedinstvenom objašnjenju - principijelnim obuhvatanjem raznolikih pojava jedinstvenim eksplanansom.

Divergentno mišljenje karakteriše rasplinuta (*fuzzy*) logika, pri čemu je cilj od jednog stimulusa (S_1) razviti i što maštovitije razgranati mnogobrojne druge stimulse ($S_2, S_3, S_4...$) ili reakcije (R), pri čemu se sve više uviđa da sam umetnik ne mora znati šta je hteo, a naravno uglavnom i ne zna (*šta je pesnik hteo da kaže*), samo zna da će se verovatno *za svakog naći po nešto* (po neka S-R veza), zavisno od prethodnog iskustva subjekta, a što dotiče i V. Panić (str. 145). Zavisno od prethodno stvorenih navika (sHr), odnosno S-R veza, a prema principu generalizacije S, organizam će određeno S – koje nikada nije potpuno isto sa prethodnim, već samo manje ili više slično – opaziti shodno svom iskustvu (gradijent generalizacije). *Ko vidi nebo u vodi, taj vidi i ribe na nebu* – nije fraza i tu se treba prisetiti i primera jahača preko zaleđenog jezera koji je smatrao da jaše preko poljane (Radonjić, 1981, str.178). Dakle, umetnik izlaže S – odnosno mnoštvo stimulusa, a svako to S opaža shodno svom iskustvu (prethodnim S-R vezama stečenim učenjem). Tako, kao što ćemo upravo videti, psihoanalitičar u bajci vidi seksualni motiv, a bihejviorista principe učenja, što je, opet, argument za *učenje*, jer psihoanalitičar ne bi *sve to video* da se nije bavio psihoanalizom!

Izložicu kako bi se u nauci moglo gledati na bajku *Crvenkapa*.

Bajku *Crvenkapa* moramo svrstati u umetničko delo. Da ona to nije, ne bi izdržala nekolikovekovnu proveru mnogobrojnih pedagoga, roditelja i dece. Dakle, svojim *divergentnim kolateralama*, ona upada u logičke kontradikcije (*kolateralne štete*), što nije kobno za zdravorazumsko mišljenje, književno – umetničko delo, ali nije dozvoljeno u nauci. To, čak, može biti nešto što se smatra zdravim za razvoj ličnosti - videti i doživeti što više različitih iskustava, izložiti organizam raznovrsnim, pa i trenutno neprijatnim dražima – slično ideji objašnjenja *ranog učenja* (vidi Radonjić, 1999).

Najjednostavnije i najlogičnije je u tom svetlu videti mnoge – pa i seksualne – aluzije ili asocijacije u bajci. Problem je povezati sve te divergencije u *zajednički imenilac* (izvesti konvergenciju), objasniti bajku jednim principom (od mnogih S dovesti do jednog R ili S).

2) Psihoanaliza je pokret (pravac, škola) za koju se još uvek ne zna precizno šta je: umetnost ili nauka. Svojom divergencijom – skladom i često lepotom izvođenja – podseća na umetnost, a težnjom da sve objasni seksom (konvergentni deo) tendira da bude nauka (Hol i Lindzi, 1983). Ona je, može se reći, *ambitendentna*. Treba istaći da ona stvarno ima jasan konvergentni trend (svesti svaki uzrok ponašanja na seksualni motiv), ali u toj želji ona izvodi takve *divergencije* i snalažljivosti (privlačenje *ad-hoc* objašnjenja) da je na mnogim tačkama za mnoge neprihvatljiva.

Dakle, psihoanaliza je konvergentno-divergentna.

3) S-R psihologija je konvergentna. Ona dosledno sve svodi na prethodno iskustvo, stečenu naviku, tj. stvorenu S-R vezu. I to je možda nekome neprihvatljivo- *mehanicističko, sirovo i surovo* - ali kada upadne u *konvergentni škripac*, S-R teorija ne postulira divergencije u vidu onoga što nikada nije bilo u iskustvu (nesvesno, podsvesno, kolektivno nesvesno), odnosno uvek se trudi da se *uhvati* za prethodni doživljaj (Hol i Lindzi, 1983).

Na osnovu izloženog bi se moglo reći:

Osnovni cilj (konvergencija) bajke *Crvenkapa* je pružiti detetu lekciju iz vaspitanja: u situaciji S (susret sa nepoznatim) ponašati se (R) na određeni način (ne verovati mu mnogo). Ali, gde je nesporazum? Nesporazum je samo u tome što je pisac bio dovoljno mudar pa je pokušao da ne pruži ni jednu grubu i krutu shemu ponašanja u takvoj situaciji, već fleksibilnu: dete ne treba odmah ni da beži od neznanca (da bude *divlje*), jer bi i to bilo neadaptivno i necivilizovano. Shodno situaciji, tj. proceni sličnosti (generalizacija) ove sa prethodnom, bezopasnom situacijom, dopustivo je i *proćaskati* sa neznancem, ali kako i koliko, mora biti prepušteno *nekoj drugoj bajci* na sledećem nivou razvoja (diskriminatorno učenje), odnosno mora biti prepušteno daljem vaspitanju.

Samo je u tom pokušaju *divergencije* autorov greh, a *detinjasto* i nepromišljeno od psihoanalitičara da budu toliko pristrasni i da pokušaju da sve te *divergencije* asimiliraju i konvergiraju ka svojoj tezi.

Dakle, jednostavna S-R teza o bajci *Crvenkapa* je lekcija iz diskriminatornog učenja: dete treba da uoči i razlikuje opasne draži od bezopasnih, sa pokušajem obučavanja koje se tiče gradijenta generalizacije draži. Na primer, dokle sme da ide promena bezopasne – potkrepljujuće – draži: ukoliko se stranac detetu obrati ljubazno, dete treba da mu odgovori, ali ukoliko se promena draži udalji po gradijentu generalizacije (na primer, ukoliko vas stranac prati – kao vuk Crvenkapu), to je već diskriminatorni

znak za inhibitorno ponašanje (Hol i Lindzi, 1983, str. 539, 551). O tome bajka u stvari govori, odnosno najjednostavnije je da prihvatimo da o tome govori – pisac bajke se trudi da o tome podučiti dete, ali psihoanalitičari vide *ono što žele da vide*.

Zato ću sada ove *divergencije* (lekcije o generalizaciji i diskriminaciji draži) istaći kao kontradikcije i to po navedenim tačkama, odnosno kao eksplikaciju apsurdnosti pokušaja njihovog potpunog i jedinstvenog obuhvatanja objašnjenjem, bilo psihoanalitičkim, bilo biheviorističkim, jer bajka sigurno ne predstavlja pedagoško savršenstvo, o čemu govori postojanje mnogih njenih verzija, što je, u stvari, ništa drugo nego pokušaj da se ona *popravi ili prilagodi*.

Nedostaci bajke

Nedostaci psihoanalitičkog objašnjenja

Nedostaci biheviorističkog objašnjenja

Zaključak kojem se teži je da ne treba pokušavati objasniti svaki detalj bajke, već samo osnovni smisao, poruku, *naravoučenije*, a to je, ipak, jasno i bez objašnjenja, jer sve ostalo je tako *samo na filmu i u bajci* i spada u *umetničku slobodu*.

Drugim rečima, za takvu vrstu dela dovoljno je najjednostavnije psihološko objašnjenje (a najjednostavnije je biheviorističko!), jer *kolateralne kontradikcije* su velike i neobjašnjive. Stoga, postoji i tačka (4): Objasnjenje umerenog bihevioriste.

No, prvo ćemo se podsetiti bajke Crvenkapa. Iznosim jednu verziju bajke:

CRVENKAPA

Bila jednom jedna devojčica, tako ljupka i dobra da bi je svako zavoleo čim bi je video. Najviše je devojčicu volela njena baka, koja prosto nije znala šta bi sve dala tom detetu. Jednom joj je poklonila kapicu od crvenog somota. Ta kapica je devojčici tako lepo pristajala da više nije htela da nosi nijednu drugu, pa je prozvaše Crvenkapa.

Jednoga dana reče majka Crvenkapi:

Evo ti malo slatkog vina i kolača, pa nosi to baki. Ona je bolesna i iznemogla, pa će se time malo okrepiti. Pođi odmah, pristojno se vladaj i ne skreći sa puta. Kad uđeš u bakinu sobu, nemoj zaboraviti da joj kažeš dobro jutro.

Ne brini, majčice! Biću dobra i sve ću uraditi kako si mi kazala! – nasmeja se Crvenkapa, uze korpu sa jelom i ode.

Baka je stanovala u šumi, na jedno pola sata od sela. Prolazeći kroz šumu, Crvenkapa sreće vuka.

Dobar dan, Crvenkapo – pozdravi je vuk.

Dobar dan, vuče.

Kuda tako rano, Crvenkapo?

Do bake.

A šta to носиš?

Malo slatkog vina i kolača. To će dobro prijati bolesnoj i iznemogloj baki i malo je okrepiti.

Crvenkapo, a gde stanuje tvoja baka?

Još malo dublje u šumi. Njena kuća je ispod ona tri velika hrasta, a niže je orahov gaj za koji ti svakako znaš – odgovori Crvenkapa.

Vuk je mislio: Ovo mlado i nežno stvorenje je dobar zalogaj, koji će ti bolje prijati nego starica. Samo da nije ovih drvoseča, videće me. Moraš biti lukav da ih se obeju dočepaš.

Crvenkapa je nastavila svojim putem, a vuk je neko vreme pratio, pa joj najzad reče:

- Crvenkapo, pogledaj kako lepo cveće raste svud unaokolo! Zašto se ne osvrneš? Verujem da uopšte i ne čuješ kako ptice lepo pevaju! Zašto žuriš? Ideš pravo kao da si pošla u školu, a tako je lepo boraviti u šumi. Stići ćeš i do bake. Odmori se, uživaj.

Crvenkapa pogleda i kad vide kako sunčevi zraci veselo trepere kroz krošnje drveća i kako je sve puno lepog cveća, pomisli: Ako odnesem baki buket svežeg cveća, to će je svakako obradovati. Još je rano, stići ću na vreme. I otrča s puta u šumu da bere cveće, zaboravljajući na obećanje koje je dala majci. A čim bi otkinula neki cvetić, učinio bi joj se onaj malo dalje još lepši, pa je tako sve dublje i dublje zalazila u šumu. A vuk otrča pravo bakinoj kući i zakuca na vrata.

Ko je? – upita baka.

Crvenkapa. Nosim ti vina i kolača, otvori!

Samo povuci rezu – viknu baka – suviše sam slaba, pa ne mogu da ustanem.

Vuk povuče rezu, vrata se otvoriše i on, ne prozborivši ni reč, pođe pravo prema krevetu i proguta baku. Potom obuče bakine haljine, stavi na glavu njenu kapu, leže u krevet i navuče zavese kako ga Crvenkapa ne bi prepoznala.

A Crvenkapa je trčkarala za cvećem i tek kada ga je nabrala toliko da više nije mogla ni da ga ponese, seti se bake i uputi se njenoj kući.

Iznenadila se što su vrata širom otvorena, a čim je ušla u sobu, nešto joj bi neobično, pa pomisli: Zašto li se danas tako čudno osećam, a inače mi je kod bake uvek veoma prijatno?

Dobro jutro – uzviknu Crvenkapa, ali ne dobi nikakav odgovor.

Zatim priđe krevetu i razmače zavese. Tu je ležala baka: kapa joj je bila duboko namaknuta na lice i uopšte je izgledala nekako neobično, pa se Crvenkapa uplaši i upita:

O, bako, zašto imaš tako velike uši?

Da te bolje čujem, Crvenkapo!

O, bako, a zašto imaš tako velike oči?

Da te bolje vidim.

O, bako, zašto imaš tako velike ruke?

Da te bolje zagrlim.

O, bako, a zašto imaš tako velika usta?

Da te lakše progutam!

Tek što je to izgovorio, vuk skoči iz kreveta i proguta jednu Crvenkapu. Kad je zadovoljio svoju pohlepu, vuk ponovo leže u krevet, zaspa i počeo da hrče. Uto pored kuće naiđe lovac i pomisli: Ala hrče ova starica? Treba da uđem i vidim da joj nije pozlilo!

On uđe u sobu i čim priđe krevetu, ugleda u njemu vuka.

- Zar ovde da te nađem, stari grešniče! – uzviknu lovac. Odavno te tražim. Zatim uperi pušku na vuka, ali se priseti da je vuk možda progutao staricu, pa bi je mogao spasiti. Zato nije ispalio metak, nego je izvadio nož i rasporio vuku stomak. I gle, zacrvene se kapica i devojčica živa i zdrava iskoči napolje. Za njom, još živa ali jedva dišući, iziđe i bakica.

Crvenkapa brzo donese puno krupnog kamenja, pa njime napuniše vuku stomak. Kad se probudio, vuk pokuša da pobegne, ali je kamenje bilo tako teško da je odmah pao i ostao na mestu mrtav.

Sada su svi troje bili zadovoljni. Lovac je odrao vuku kožu i otišao kući, baka je pojela kolače i popila slatko vino, pa se dobro oporavila, a Crvenkapa se zarekla da nikad neće skretati sa puta i lutati po šumi bez maminog odobrenja. (Grim, 1969)

Nedostaci bajke

-Baka pije vino? Zar se tome uči dete? Doduše, pisac se odmah i *ispravlja*: radi se o **slatkom** vinu. Divergencija (kontradikcija): ne treba pijančiti, ali ne treba biti ni *mašina bez duše*. Nedostatak ovog dela bajke je što se detetu ne objašnjava dokle ide generalizacija, tj. kada nastupa diskriminatorna draž da se može i popiti nešto u životu (gde je granica između *mašine* i čoveka, ili pak između čoveka i pijanca). Uzgred, vino je sigurno i crveno (kao kapica), jer se naglašava da je slatko, što je obično slučaj sa crvenim vinom. Autor verovatno iz nekih razloga voli crvenu boju i pokušava da izgradi pozitivnu generalizaciju kod dece na što više crvenih predmeta. Nadasve, u psihološkim analizama boja, crvena se navodi kao *zdrava, životna, puna aktiviteta* itd. (Trstenjak, 1987). (Podsećam: u ovom delu rada demonstriram apsurdnost zahteva da se objasni svaki detalj bajke).

Svi zavole Crvenkapu iz prve, samo bi vuk da je nemilosrdno proždere.

Kada je stara majka bolesna, a ćerka joj je živa i zdrava (i još na pola sata hoda od njene kuće) obično je ona čuva i neguje, ne šalje dete da je obiđe samo. Mada se u bajci ne naglašava da li je u pitanju majka Crvenkapine majke, ili svekrva. U drugom slučaju je, prema vladajućem stereotipu odnosa snaha-svekrva, to prihvatljivo!

Pri prvom razmenjivanju reči sa vukom, očito je da ga se Crvenkapa ne plaši i da ga je sretala i ranije, tj. vuk nije bio dotad zao (Crvenkapa ga odmah prepoznaje i odgovara: *Dobar dan, vuče*). Časka sa njim normalno. Znači, vuk u Crvenkapinom iskustvu još nije *diskriminatorna draž* za opasnost, odnosno, kaznu, a svako ocenjivanje Crvenkape kao *glupe osobe* ili *izdajice bake* je nepošteno. **Dete pristojno odgovara na pitanja starije osobe, baš kao što su ga roditelji i učili!**

Crvenkapa ne samo da poznaje vuka, već pokazuje da su stari znanci. Naime, ona **zna i šta vuk zna** (...*dole je orahov gaj, za koji ti svakako znaš* – stoji u svim verzijama bajke).

Ako je vuk toliko gladan, zašto ne napadne drvoseče ili lovce? Doduše, ovo može biti argument za psihoanalitičare: vuk nije homoseksualac.

Ideš pravo kao da si pošla u školu – kaže vuk Crvenkapi. (Ovo je najjače!) Alijas: *Žuriš kod bolesne bake (koja te toliko voli i ti nju) kao da je baka važna koliko i škola!* Kako li je ova kontradikcija preživela vekove? Verovatno pedagozi koji odlučuju o vaspitnosti bajki nemaju bake. Još

jedna kolateralala: *Pošto ne ideš u školu, uživaj u prirodi, u šumi. Samo škola nas uči da ne obraćamo pažnju na prirodu i uživanje.*

Vuk je toliko pametan da je nadmudrio sve, čak se i vešto maskirao, a ispao je tako glup da zaboravi da zatvori vrata i povuče rezu i Crvenkapa odmah posumnja.

Crvenkapa ne prepoznaje maskiranog vuka (ne vidi da to nije baka – koju toliko poznaje), dok lovac *čim priđe krevetu, ugleda u njemu vuka.*

Crvenkapa jedva nosi cveće (*nabrala je toliko da više nije mogla ni da ga ponese*), ali kamenje – i to krupno – nosi kao od šale.

Baka – *koja prosto nije znala šta bi sve dala tom detetu* – ni u jednoj verziji bajke ne nudi Crvenkapi kolače. Sama ih *smaže*. To što ne nudi lovca vinom i može nekako da se podnese!

Nedostaci objašnjenja psihoanalitičara

Tumačenje psihoanalitičara zaslužuje čestitke jer su videli tako molekularne stvari kao što su: želja Crvenkape da vuk *sredi* baku, pa da ona dođe na red, porođaj vuka – majke, lik oca u lovcu, boju kapice kao nedvosmisleni seksualni simbol, te samim tim i bakin cilj, izdaju i bako-ubistvo Crvenkapice (analogno oce-ubistvu), itd. (Betelhajm, 1979).

Prosto je neverovatno kako psihoanalitičari nisu videli sledeće (dole navedeni iskazi su izmišljene teze autora koje pripisuje imaginarnom ortodoksnom psihoanalitičaru):

Crvenkapa je brala cveće jer je podsvesno znala da se bliži bakina sahrana. Pošto je mnogo volela baku, a nije svesno poslala vuka da je pojede, onda: što više cveća za bakin grob, to bolja unuka, sa čistim super-egom.

Crvenkapa je brala cveće do iznemoglosti jer je htela da ubere toliko cvetova koliko baka ima godina.

Pošto posle uklanjanja bake ona dolazi na red za seksualne odnose kojih je toliko željna, a ne želeći da se desi da slučajno zatrudni i tako bude raskrinkano i prekinuto sve uz veliku kaznu po nju (od strane oca, naravno), njoj svaki ubrani cvet predstavlja u stvari anti-bebi pilulu (poznato je da se prave u boji, kao cveće). Pošto se anti-bebi pilule uzimaju po jedna na dan, ona želi pilule za što veći broj dana jer njena požuda je velika (kao u vuka) i ubire cvetove do iznemoglosti.

Tek kada je nabrala toliko da više nije mogla ni da ga ponese, seti se bake...

Ovo je bitan trenutak uvida: Crvenkapa u ovom trenutku shvata da je baka upravo umrla od seksa (sa vukom) i da previše seksa (previše cvetova) ipak možda nije zdravo. Zato Crvenkapa zaključuje da ne treba preterivati ni u čemu i ovaj prelazak iz nesvesnog u svesno Crvenkapi spasava život (rad ega). Inače bi umrla zatrpana cvećem i kao devica, a što u prirodi sveprisutni libido u svem svom antagonizmu, ipak ne dozvoljava živim bićima. Možda bi je vuk i mrtvu obljubio u cveću, što bi ukazivalo na staru *arhetipsku* razliku između životinja i ljudi: sklonosti da životinje jedu živo meso a da se pare sa mrtvim, dok je kod čoveka obrnuto.

U vuka izgleda ipak nije sve veliko, jer Crvenkapa posle seksa poseže za velikim kamenjem! Njime upravo ubija vuka, nezadovoljna seksom, a cveće ipak koristi za njegovu sahranu (simbolički, baca i pilule jer joj više nisu potrebne).

Baka preferira vino nad seksom i ovo je izuzetak koji ipak potvrđuje psihoanalitičko pravilo da je sve u seksu (jer tek svaka druga osoba preferira hranu i piće nad seksom).

Lovac ne poseže za vinom, ali ne zato što više voli seks od vina, već da pijan metkom ne promaši zlog vuka i ubije *nevinu* Crvenkapu. Ipak, podsvesno, opet ne pije zbog seksa, jer ako pijan opali metak iz puške rasteraće ptice koje se upravo pare u blizini.

Nedostaci objašnjenja bihejvioriste

Kako S-R teoretičari mogu biti *bizarno molekularni* i na svom terenu, prikazaću ukratko.

Naime, da li ste se zapitali zašto se vučiji stomak puni kamenjem? Ne radi se o jednostavnoj želji da se vuk ubije, jer postoji mnogo lakših načina da se to izvede.

Jedan odgovor *zanesenog* bihejvioriste (ipak ni približno toliko zanesenog koliko je to Betelhajm), mogao bi izgledati ovako:

Kuća roditelja ili bake za dete mora oličavati situaciju (S) neprikosnovenog mira i čistoće.

Zatim, nije dobro da iko ikada ubije nekoga, te je pogrešno tumačiti potez sa kamenjem kao pokušaj ubistva vuka. Svaka takva ili slična reakcija (R) predstavlja pogrešno reagovanje za kojim će uslediti kazna (neP).

A najveća greška – i bajke i tumačenja bajke – je pripisivanje tog ubistva Crvenkapi! To je nepravedno i prema Crvenkapi i prema tolikim generacijama dece koja uče od Crvenkape, izvlačeći lekcije iz bajke,

poistovećujući se sa njom. Zar da decu učimo da ubijaju, makar se radilo o životinjama, pa makar se radilo i o zlim životinjama? Dete ne sme nikada nikoga da ubije!

O čemu se onda radi? Radi se o sledećem:

Ako se vuk probudi (posle spasavanja Crvenkape i bake od strane lovca) i oseti da mu je stomak prazan (S), odnosno, da je gladan, on će napasti (R) bilo koga od troje prisutnih. To bi primoralo lovca da puca i ubije vuka nasred bakine sobe, a što izaziva niz neprijatnosti za Crvenkapu i za svu decu koja slušaju bajku: nered i krv po sobi, užasavajući krik pogođenog vuka, lovac postaje ubica itd. (sve su ovo averzivne S i R: S⁻ R⁻). To nisu baš preporučljivi stimulusi za dete u razvoju (molarno), a naročito za dete koje je pri kraju bajke već pridremalo (molekularno) i pitanje je da li bi se oduprlo ovim razdražujućim ekscitacijama i mirno zaspalo (u velikom broju slučajeva se bajke čitaju kao uspavanke). Zato pisac – bihejviorista i Crvenkapa – S-R vaspitanik, pribegavaju sledećoj taktici:

Prema zakonitostima interoceptivnog uslovljavanja (Radonjić, 1992, str. 407-418) i implicitnih kinestetičkih draži i reakcija - r_g – s_g mehanizam (ibid, str. 293-303), vuk će kamenje u stomaku osetiti kao hranu, makar privremeno, dok ne kroči preko praga i napusti kuću. Tako neće ni primetiti da je Crvenkapa ostala nepojedena i uputiće se miran i zadovoljan u svoju šumu. Ako mu se nešto i desi, desiće se izvan kuće i kuća će ostati pojam čistoće. To što vuk umire u sobi sasvim je irelevantno, odnosno može se smatrati ili greškom pisca jer i oni nisu uvek najmaštovitiji, ili odlukom da se, ipak, svima udovolji u bajci. U svakom slučaju, prema S-R tumačenju, Crvenkapa nije ubica već puni vuku stomak kamenjem u najboljoj mogućoj nameri za tu situaciju.

A pored svega ovoga (mirnog i srećnog rešenja), Crvenkapa i deca koja slušaju bajku, svakako izlaze iz nje sa jednom novostvorenom S-R vezom: obratiti pažnju na to sa kim se priča (S₁ ili S₂). Možeš da razgovaraš sa strancem, ali ga prvo dobro osmotri: njegovo lice – oči, uši, usta, njegove ruke, pokrete itd. (diskriminatorno učenje).

Bilo bi interesantno ispitati decu i pre i posle bajke kako bi se ponašala. Elem, posle bajke su deca obično odgovarala da ne bi rekla gde stanuje baka, ali da li bi tako postupila pre prvog upoznavanja sa bajkom? S-R hipoteza predviđa da ne bi. Ponašali bi se – mirno i naivno – kao Crvenkapa.

Dakle, specifičnom kombinacijom (*majstorskom*) S-R veza pisac je izveo da dete oseti strah od kazne, a da se ne potrese. U tom cilju, nije

mogao da izbegne i neke *kolateralne štete*, odnosno one su i bile nužne, kao što je ležanje u krevetu vuka i Crvenkape, a psihoanalitičari su jedva dočekali da takvu *grešku* pisca (odnosno nužnu akcidenciju) dočekaju na nož (to ležanje se tumači kao jaka aluzija na seksualni odnos) (Betelhajm, str. 1979). Na kraju, nije nimalo neobično da deca budu u krevetu sa raznim životinjama (plišani meda, kuca, maca), pa zašto ne bi i sa vukom, naročito kada vuk za njihovo iskustvo nije opasna životinja, kao što i nije u tom periodu, odnosno do tog trenutka u bajci.

Objašnjenje umerenog bihevioriste

Molekularno objašnjenje već smo skoro potpuno opisali: radi se o diskriminatornom učenju (diskriminatorna lekcija u bajci), pri čemu se upućuje na razliku između S_1 i S_2 (potkrepljujućih

i kažnjavajućih draži), a što nije najpreciznije izvedeno, a i ne može biti ni jednom bajkom, niti bez pomoći

roditelja i sopstvenog iskustva. Gde završava gradijent generalizacije – odnosno gde *okida* diskriminatorna (inhibitorna) reakcija – ne može biti precizno prikazano i to vrlo često ne znaju ni odrasli! U kom trenutku *elipsa* prelazi u *krug*? Setimo se Pavlovljevih pasa i njihove *eksperimentalne neuroze*. (Radonjić, 1992, str. 186). Po kojim crtama prepoznati neprijatelja u strancu?

b) **Molarno** osmotrena bajka, odnosno jedan *meta-pogled* odozgo izgleda ovako:

Malo pažljivijom analizom, stvarno se može uočiti nešto što liči na seksualne aluzije u bajci: *kada je zadovoljio svoju pohlepu; opusti se malo, uživaj; ovo mlado i nežno stvorenje; zatim slika Vuka i Crvenkape u krevetu, itd.*

Kako bi ovo objasnio S-R teoretičar?

Jednostavno: autor bajke zna da te aluzije deca ne shvataju, ali mogu ih *uhvatiti* roditelji koji su, naravno, sigurni da su njihova deca još mala i da nemaju takvo iskustvo da ih određeni stimuli asociraju na seks. Dakle, autor je dobro *prodao* knjigu ako su svi zadovoljni, ne samo u bajci (*molekularno*), već i van nje (*molarno*): roditelj čita uveče bajku detetu, dete ne uviđa seksualne aluzije, ako one stvarno postoje, već opaža samo *normalne* reči za njegov uzrast i mirno se uspava, roditelji *hvataju* seksualne asocijacije i one su im, možda, prijatne, naročito u svetlu eventualnih aktivnosti koje mogu uslediti posle uspavlivanja deteta.

Literatura

- Betelhajm, B. (1979): *Značenje bajki*, Beograd, Zajedničko izdanje.
- Grim, J. i Grim, V. (1969): *Crvenkapa*, Beograd, Vuk Karadžić.
- Hol, K. S. and Lindzi, G. (1983): *Teorije ličnosti*, Beograd, Nolit.
- Panić, V. (1997): *Psihologija i umetnost*, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Radonjić, S. (1981): *Uvod u psihologiju*, peto prošireno izdanje, Beograd, ZUNS.
- Radonjić, S. (1999): *Psihologija učenja*, Treće izdanje, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Radonjić, S. (1992): *Opšta psihologija II*, Beograd, Društvo psihologa Srbije.
- Trstenjak, A. (1987): *Čovek i boje*, Beograd, Nolit.

Miroslav Komlenić

EXPLANATION OF ONE MODEL OF A FAIRYTALE USING PRINCIPLES OF PSYCHOLOGY OF LEARNING

Abstract

In this work a model of probably possible explanation of Little Red Riding Hood fairy tale has been given, using associanistic S-R principles of psychology of learning. It has been inspired by work of Jelena Zivkovic, a student, actually, by getting to know some of her attempts of explanation.

The work is, before all, a critic of exaggeratedly contemplative and partial (of course, according to this author) psychoanalytical interpretations of fairy tales, concretly of Little Red Riding Hood done by Bruno Betelheim. The advantage of interpreting by principles of psychology of learning is in greater simplicity of explanation. More precisely, the behaviour of Little red Riding Hood, the grandmother, the wolf and the other subjects of the fairy tale, instead of hidden - subconscious and unconscious – sexual motives, is simply explained by principles of instrumental learning, or even more narrower, by learning of reaction of running (escape), avoiding, discrimination (discriminatory learning).

Keywords: *instrumental learning, discriminatory learning, positive/averse allure, generalisation.*